РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

Гука Назарія Орестовича

«ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ МОРАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЮРИСТА»

поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 053 «Психологія»

Актуальність обраної проблематики виконаної роботи та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота Назарія Орестовича Гука звертається до однієї з ключових проблем сучасної психології особистості та педагогічної психології – формування моральної самосвідомості у майбутніх юристів. Актуальність дослідження обумовлена, з одного боку, зростанням суспільного запиту на етично зрілих правників в умовах відновлення правової держави та протидії безкарності за злочини, вчинені в ході збройного конфлікту, а з іншого – науковою лакуною у вітчизняній психологічній науці щодо психометрично верифікованих інструментів вимірювання структури моральної самосвідомості в юридичному контексті.

Важливо, що дослідження вписується у загальну логіку розвитку психологічної науки в Україні, долаючи розрив між декларативними компетентнісними вимогами до юридичної освіти та реальними психологічними механізмами формування етичної відповідальності. Тема дисертації виконана в межах наукової теми кафедри психології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, що підкреслює її інституційну та концептуальну обґрунтованість.

Ступінь обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість роботи

визначається як якістю теоретичного синтезу, так і рівнем методологічного опрацювання емпіричного дослідження. На теоретичному рівні здобувач ефективно поєднує постколберґіанські моделі морального розвитку, двопроцесну теорію моральних суджень, нейропсихологічні дані щодо функцій префронтальних структур і теорію моральної дезангажованості Бандури. Особливою науковою цінністю відзначається концептуальне розмежування духовної та соціальної складової моральності (за М. В. Савчиним), яке наповнює авторську модель додатковим пояснювальним потенціалом.

На емпіричному рівні автор демонструє зрілість психометричного мислення: CFA-верифікація ОМС-Ю-8 із перевіркою конфігуральної, метричної та скалярної інваріантності є методологічним стандартом, якого часто бракує у вітчизняних дисертаційних роботах. Використання FDR-корекції Бенджаміні–Гохберга при множинних порівняннях та оцінювання розмірів ефектів (d Коена, ΔR^2) відповідають найкращим практикам сучасної психологічної статистики. Регресійна модель, що пояснює 64.4 % варіації інтегрального показника моральної самосвідомості, є переконливою та теоретично обґрунтованою.

Рекомендації щодо структури та змісту психолого-педагогічного тренінгу безпосередньо спираються на виявлені емпіричні закономірності – зокрема, на диференційовані траєкторії підшкал і «дефіцити» структури МС, – що надає практичному розділу роботи характеру доказово-обґрунтованого втручання.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності у цілому. Структура та зміст дисертаційного дослідження повністю відповідають вимогам, що висуваються до кваліфікаційних наукових праць.

Перший розділ виконує важливу систематизуючу функцію: автор послідовно розглядає моральну самосвідомість у філософсько-нормативному, культурно-соціологічному, психологічному,

нейропсихологічному та особистісно-ідентифікаційному вимірах, що дозволяє сформувати комплексне уявлення про предмет дослідження. Авторська шестикомпонентна модель органічно інтегрує когнітивний, афективний, рефлексивний, ціннісно-мотиваційний, соціокультурний та поведінковий компоненти, а її концептуальна новизна полягає саме у введенні поведінкового компонента, що долає традиційний «декларативно-дієвий» розрив у розумінні моральної самосвідомості.

Другий розділ демонструє зрілість методологічного мислення здобувача. Порівняльний міжгруповий дизайн із трьома когортами (2-й курс, 4-й курс, магістратура) є логічно вмотивованим вибором для дослідження освітньої динаміки конструкту. Розробка ОМС-Ю-8 / MSI-Law із пілотною апробацією на незалежній вибірці (N = 286) та психометричною верифікацією на основній (N = 363) засвідчує методичну відповідальність автора.

Третій розділ системно і послідовно розкриває результати емпіричного дослідження. Автор коректно інтерпретує статистичні дані, уникає надмірних узагальнень і чітко позначає межі застосування отриманих висновків. Програма тренінгу є концептуально стрункім завершенням дослідницького циклу: від теоретичної моделі через емпіричну верифікацію – до практичного психолого-педагогічного інструменту.

Наукова новизна та достовірність наукових положень, обґрунтованих за результатами. Дисертаційна робота є цілісним і самостійним науковим дослідженням, що вирізняється системністю теоретичного аналізу та методологічною строгістю емпіричної частини.

Достовірність наукових положень забезпечується: репрезентативністю вибірки трьох ЗВО різних регіонів України; застосуванням комплексу верифікованих і авторської психодіагностичних методик; використанням методів підтверджувальної факторної аналітики з перевіркою інваріантності; а також перевіркою 12 теоретичних гіпотез, із

яких 9 підтверджено повністю і 2 – частково, що забезпечує 92 % принаймні часткової підтримки теоретичної моделі.

Особливого наукового значення набуває виявлений «парадокс переваги студентів над практиками» (d = +1.82), який є прямим емпіричним аргументом на користь необхідності безперервної психологічної підтримки морально-ресурсного потенціалу правника упродовж усього професійного шляху. Цей результат відкриває нові дослідницькі горизонти для психології праці та організаційної психології.

Повнота висвітлення основних наукових результатів у публікаціях. Результати дисертаційного дослідження апробовано у наукових публікаціях, що відображають ключові теоретичні та емпіричні здобутки роботи. Публікації охоплюють коло центральних проблем дисертації й засвідчують повноту висвітлення отриманих результатів у фаховому науковому просторі. Тематика статей відповідає змісту дисертаційного дослідження, підтверджуючи його актуальність та відповідність сучасним вимогам академічної науки.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Дисертаційна робота написана та оформлена відповідно до чинних нормативних вимог і стандартів академічної доброчесності. Текст свідчить про самостійний характер дослідження, оригінальність авторського підходу та творчий рівень наукового мислення здобувача. Посилання на першоджерела є коректними та повними. Дисертація Н. О. Гука повністю відповідає вимогам академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Попри беззаперечну наукову вартість дисертаційної роботи, вважаємо за доцільне звернути увагу на кілька положень дискусійного характеру:

1. Авторська шестикомпонентна модель моральної самосвідомості є теоретично переконливою. Разом з тим у тексті дисертації лише

фрагментарно розкривається питання ієрархічної організації компонентів та механізму їх взаємодії в ситуаціях «конкуруючої активації» — зокрема, коли афективний і когнітивний компоненти формують суперечливі оцінки моральної ситуації. Розгорнуте теоретичне обговорення динамічних зв'язків між компонентами моделі (а не лише їхніх корелятивних зв'язків за емпіричними даними) збагатило б концептуальний апарат роботи та відкрило б нові питання для подальших досліджень.

2. Цілком зрозумілою є перевага правоохоронно-орієнтованих спеціальностей у вибірці (78 % чоловіків). Водночас при узагальненні висновків доцільно більш виразно відмежовувати результати, що стосуються вибірки з правоохоронною специфікою, від тих, що можуть бути поширені на весь загал здобувачів юридичних спеціальностей. Подібне розмежування не знижує значущості отриманих даних, але підвищує обережність їхнього застосування у різних освітніх контекстах.

3. SEM-модель, верифікована в розділі 3.5, є методологічно значущим результатом дослідження. Однак у тексті порівняно стисло описано альтернативні специфікації моделі та критерії вибору остаточного варіанту. Більш детальний звіт про процес специфікації та порівняння конкуруючих моделей відповідав би прийнятим стандартам звітування про SEM-аналіз і надав би додаткові докази на користь запропонованої теоретичної структури.

Висловлені зауваження є переважно дискусійними та жодним чином не зменшують наукову вартість і практичну значущість дисертаційного дослідження. Вони можуть бути враховані здобувачем у продовженні наукового пошуку.

Загальний висновок та оцінка дисертації щодо присудження ступеня доктора філософії.

Дисертаційна праця Гука Назарія Орестовича «Психологічні аспекти становлення моральної самосвідомості майбутнього юриста» становить

собою завершене наукове дослідження, у якому здобуто нові, науково обґрунтовані результати. У сукупності ці результати вирішують актуальне наукове завдання психологічної науки та повністю відповідають вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. за № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та пп. 6 і 7 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. за № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.).

Виходячи із вищезазначеного, вважаємо, що Гук Назарій Орестович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології Дрогобицького
державного педагогічного університету
імені Івана Франка Світлана БІЛОЗЕРСЬКА

Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка
Підпис
ЗАСВІДЧУЮ
Учений секретар